

Το παιδί και το παιχνίδι μέσα από τη Νεοελληνική ζωγραφική

Η εικαστική διαπραγμάτευση της σχέσης του παιδιού με το παιχνίδι-με την έννοια είτε του δρώμενου είτε του αντικειμένου ορίζεται από συνιστώσες που ανάγονται, τόσο στην ιδιωτική (οικογένεια, προσωπικό βίωμα) όσο και τη δημόσια σφαίρα (ευρύτερη κοινωνία, συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα). Σύμφωνα με την Κούρια, περιδιαβαίνοντας το 19^ο και τον 20^ο αι. διαπιστώνεται μια ανιούσα κλιμάκωση του ενδιαφέροντος των καλλιτεχνών για εικαστική προσέγγιση του θέματος, γεγονός που αποτυπώνεται τόσο στο εύρος όσο και την ποικιλομορφία της παραγωγής σχετικών έργων.

Ιδιαίτερα αισθητή η απουσία του παιχνιδιού καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αι. , με ελάχιστες σημαίνουσες εξαιρέσεις, θα πρέπει να συνδεθεί με συγκεκριμένα ιστορικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής. Η στάση της κοινωνίας απέναντι στο ίδιο το παιχνίδι και το ρόλο του ειδικότερα στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού, φαίνεται να είναι τη δεδομένη περίοδο ακόμα αμφίσημη, κλίνοντας περισσότερο σε επιφυλακτικότητα και επίκρισή της. Ο αυθόρμητος χαρακτήρας του παιχνιδιού φαίνεται να αντίκειται στο διάχυτο πνεύμα της ηθικοπλασίας και του διδακτισμού της εποχής .



Εικ. 1 «Το παιδί με το ξύλινο άλογο», έργο του Δημήτρη Γαλάνη(1921), οξυγραφία, 21,5 χ 15 εκ.

Είναι ενδεικτικό επίσης το γεγονός ότι οι σπάνιες περιπτώσεις απεικόνισης του παιδιού με το παιχνίδι, πέραν κάποιων που λανθάνουν, περιορίζονται κυρίως στο ρεπερτόριο ζωγράφων που ζουν στον ευρωπαϊκό χώρο, όπου η παρουσία των παιχνιδιών είναι έντονη και καταξιωμένη, και δέχονται ανάλογες επιρροές. Ένα γνωστό έργο αυτής της περιόδου που ανήκει στον εγκατεστημένο τότε στο Παρίσι καλλιτέχνη Δημήτρη Γαλάνη είναι «Το παιδί με το ξύλινο άλογο» (1914-19). Στην προσωπογραφία του γιου του, που προωθεί μια ιδιάζουσα και συμβολική, άχρονη και άτοπη, εικόνα του παιδιού, πρωταγωνιστεί ένα πολύ διαδεδομένο στη Δύση αγορίστικο παιχνίδι, το ψεύτικο άλογο με αισθητές στερεοτυπικές συνηγήσεις αναφορικά με τους ρόλους των φύλων.



Εικ. 2 «Τα πρώτα Βήματα», έργο του Γεώργιου Ιακωβίδη (περ.1892), λάδι σε μουσαμά, 140 χ 100 εκ.



Εικ. 3 «κου-κου», έργο του Γεώργιου Ιακωβίδη(1895), λάδι σε μουσαμά, (άγνωστες διαστάσεις).

Ιδιαίτερη θέση κατέχουν εδώ και οι ηθογραφικοί πίνακες **«Τα πρώτα βήματα» και το «Κου-κου» του Ιακωβίδη**, φιλοτεχνημένοι κατά την παραμονή του στο **Μόναχο**, που διακρίνονται για τη **γλαφυρότητά** τους, αιχμαλωτίζοντας **χαριτωμένα παιγνιώδη στιγμιότυπα**.



Εικ. 4 «Γύρω-γύρω όλοι», έργο του Συμεών Σαββίδη (περ.1905), λάδι σε ξύλο, 18 χ 24 εκ.

Το ενδιαφέρον της νεοελληνικής ζωγραφικής για τη σχέση του παιδιού με το παιχνίδι θα αρχίσει σταδιακά να αισθητοποιείται με ενάργεια στις αρχές πια του 20^{ου} αι., στο πλαίσιο της ηθογραφίας, αγκαλιάζοντας τώρα και τη διάσταση του παιχνιδιού ως ομαδικού δρώμενου. Ένα πρώιμο και χαρακτηριστικό δείγμα αυτής της τάσης αποτελεί ο πίνακας του Συμεών Σαββίδη «Γύρω-γύρω όλοι», με αναφορές στο αστικό περιβάλλον και ιμπρεσιονιστικές απηγήσεις, που αναδίνει εύστοχα μια ανάλαφρη, αφαιρετική αίσθηση, μεταφέροντας τον παλμό και τη φρεσκάδα του παιχνιδιού.



Εικ. 5 «Νταντάδες στον Βασιλικό κήπο», έργο του Θεόφραστου Τριανταφυλλίδη (αχρονολόγητο), λάδι σε μουσαμά, 94 χ 110 εκ.

Ειδικότερα από τη δεκαετία του 1930, η απεικόνιση του παιδιού με το παιχνίδι εντάσσεται μέσα στον αστικό χώρο, με ιδιαίτερες αναφορές στο τοπίο της Αθήνας. Έργο αντιπροσωπευτικό του είδους είναι ο πίνακας «Νταντάδες στον Βασιλικό κήπο» του Θεόφραστου Τριανταφυλλίδη.

Την ίδια εποχή μια ενδιαφέρουσα εκδοχή του θέματος παρουσιάζεται στο έργο του Διαμαντή Διαμαντόπουλου, «Ο αετός», στοχεύοντας περισσότερο στην οριστικότητα ενός παιδικού τύπου. Αποστασιοποιημένος από ψυχολογικές ερμηνείες, ο ζωγράφος ενδιαφέρεται για την απόδοση μιας εμβληματικής παιδικής φυσιολογίας.



Εικ. 6 «Ο αετός», έργο του Διαμαντή Διαμαντόπουλου(1914), λάδι σε μουσαμά, 27,5 χ 14,5 εκ

Σε ανάλογους τόνους, περισσότερο συσχετισμένη με τη ζωγραφική του αστικού περιβάλλοντος, προβάλλει η παράσταση του παιδιού με τον κόσμο του παιχνιδιού-αντικειμένου. Μια ιδιαίτερη προσέγγιση του θέματος αποτελεί το πορτρέτο της κόρης του ζωγράφου Σπύρου Βασιλείου από τον πατέρα της, που τιτλοφορείται «Η Δήμητρα». Ο πατέρας-δημιουργός, εγκαταλείπει το κοντινό και οικείο, καθώς και το φευγαλέο στιγμιότυπο, με σκοπό να πλάσει μια συμβολική και μνημειακή εικόνα του παιδιού και του κόσμου του, όπως υπογραμμίζει η κεντρικότητα και μετωπικότητα της φιγούρας. Τα δυο πουλιά που κρατά το μικρό κορίτσι παραπέμπουν στο μοτίβο του πουλιού ως συμβόλου της ανθρώπινης ψυχής και του εύθραυστου της ζωής- μια διαχρονική και πολυσήμαντη παρουσία στην ευρωπαϊκή παιδογραφία. Επιπλέον, το ζωγραφικό σκηνικό συμβάλλει στη συμβολική οριοθέτηση και απομόνωση του χώρου δράσης του παιδιού από το χώρο των ενηλίκων.



Εικ. 7 «Η Δήμητρα», έργο του Σπύρου Βασιλείου (1948), λάδι σε μουσαμά, 73 χ 60 εκ.



Εικ. 8 «Λαϊκά παιχνίδια», έργο του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα(1937), λάδι σε μουσαμά, 53 χ 40 εκ.



Εικ. 9 «Ο Δημήτρης με περικεφολαία»(λεπτομέρεια), έργο της Νίκης Καραγάτση(1974), λάδι σε ξύλο, 13 χ 25 εκ.

Ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας στο έργο του «Λαϊκά παιχνίδια» δημιουργεί ένα γοητευτικό κόσμο λεπτής ισορροπίας, ένα κάλεσμα για το παιδί, μία αντανάκλαση των λεπτών απογρώσεων και σχημάτων της παιδικής ψυχής. Επίσης στο έργο «Ο Δημήτρης με περικεφαλαία» της Ν. Καραγάτση η παιδική φιγούρα μέσω των αντικειμένων-παιχνιδιών και της προσωπικής δράσης-κίνησης, επεκτείνεται στον εξωτερικό χώρο καταργώντας τα προσωπικά όρια της παιδικής υπόστασης.



Εικ. 10 «Κάστρο», έργο του Ράλλη Κοψίδη(1977), ακρυλικό σε μουσαμά, 106 χ 147 εκ.

Στη δεκαετία του 1970 παρατηρείται μια αισθητή εικαστική διαφοροποίηση τόσο σε επίπεδο θεματικής πραγμάτευσης όσο και μορφολογικής ανάπτυξης, που εισάγει από την παραστατική στη συμβολική χρήση του παιχνιδιού, κυρίως μέσα από την εικαστική εκφορά του παιδιού ως φορέα ενός προσωπικού μύθου. Ιδιαίτερα, αυτή η οπτική χαρακτηρίζει το έργο του Ράλλη Κοψίδη, «Κάστρο», όπου το παιδί φιγουράρει, κρατώντας το τενεκεδένιο τρεχαντήρι, τη λεγόμενη «καράβα»-ένα παιχνιδι-σήμα των παιδικών χρόνων, αλλά και μιας ολόκληρης εποχής – Αντιπροσωπεύει την προσπάθεια του δημιουργού για νοσταλγική ανάκληση του αθώου και άφθαρτου κόσμου της παιδικής ηλικίας και συνάμα μιας παλιάς, γνήσιας εποχής.